

Bengt Furåker

Svar till Michael Tåhlin

I sitt svar på mitt debattinlägg i *Arbetsmarknad & Arbetsliv* (Furåker 2008) skriver Michael Tåhlin (2008) att han och jag är ense om det mesta och det är säkert en riktig slutsats.¹ Samtidigt implicerar uttrycket ”det mesta” att vi inte är helt överens och Tåhlin försöker dra fram vissa skillnader i våra uppfattningar. Jag instämmer i att det finns skillnader, men de ser enligt min mening inte ut precis så som han gör gällande. Därför vill jag göra några ytterligare kommentarer.

Tåhlin hävdar att sociologi saknar egenvärde medan vetenskap har ett sådant. Han inkluderar uppenbarligen mig bland dem som tillskriver sociologin egenvärde. Detta är emellertid ingen åsikt som jag hyser. Skiljelinjen mellan Tåhlin och mig löper inte här utan går i stället i det andra ledet i resonemanget, det vill säga påståendet om vetenskap i allmänhet. Grunden för hans tes är en distinktion mellan vetenskap och enskilda discipliner. Jag har svårt att se någon större poäng med den åtskillnaden. Det vi kallar vetenskap består av ett antal discipliner som har att uppfylla i princip samma kriterier. Forskning syftar till att generera kunskap men kan naturligtvis också tjäna andra ändamål. Utmärkande är dock att verksamheten främst är till för något annat än sig själv. I motsats till Tåhlin menar jag följaktligen att inte heller vetenskap har något egenvärde utan ska karakteriseras på samma sätt som enskilda discipliner.

Ett annat synsätt som Tåhlin tillvitar mig är att sociologins primära uppgift skulle vara att skapa en syntes av vad man kommit fram till inom olika samhälls- och beteendevetenskaper. Detta är likaså en missvisande beskrivning av min uppfattning. I mitt inlägg nämns över

huvud taget inte vad som är eller bör vara sociologins främsta uppgift. Vad jag talar om är en möjlig målsättning. Jag identifierar ett behov av en samhällsvetenskap med kapacitet att integrera kunskap från olika områden och antar att sociologin har en potential att axla den rollen. Av detta följer inte att sociologer alltid eller primärt måste ha ett sådant mål i sikte utan bara att det här finns ett

Bengt Furåker är professor vid sociologiska institutionen, Göteborgs universitet. Han har under lång tid bedrivit forskning kring arbetsmarknads- och arbetslivsfrågor. Bengt.Furaker@sociology.gu.se

¹ *Redaktionell notis:* Tyvärr föll en rad bort ur Tåhlins inlägg i *Arbetsmarknad & Arbetsliv* 2008, vol 14, nr 2, s 67-69. Den korrekta inledningen på sidan 67 ska lyda: ”Jag uppskattar Bengt Furåkers (BF) kommentarer till min recension av hans bok. Vi är överens om det mesta, tror jag. Men inte om allt. Låt mig kortfattat utveckla mina argument för två principiella ståndpunkter som BF inte tycks dela.”

ideal som för åtminstone några kan vara värt att sträva efter. Utan tvivel kommer den inom ämnet ibland snäva specialiseringen på vissa aspekter av mänskligt liv att fortleva och så bör det vara om forskningen ska föras framåt. Likafullt tar en del sociologer ett större grepp och väver ihop empirisk kunskap, begrepp och teorier från olika håll. Jag vill slå ett slag för att ansträngningar av den senare typen också görs.

Det är inte så – som Tählin förefaller tro – att jag vill placera sociologin framför övriga samhällsvetenskaper. Min åsikt är inte att vi först och främst måste försvara sociologins ställning; ämneschauvinism är något som absolut ska undvikas. Även om sociologer har goda förutsättningar att ta sig an uppgiften att utveckla samhällsvetenskapliga synteser finns ingen anledning att försöka monopolisera densamma. Jag delar uppfattningen att om man söker kunskap om arbetsmarknaden (eller vad studieobjektet nu är) spelar det ingen avgörande roll vilken disciplin man tillhör. Det viktiga är att analyserna ger tillförlitlig kunskap och inte hur de etiketteras.

Nu råkar det emellertid finnas en disciplin som benämns sociologi och för dem som verkar inom densamma – vilket Tählin och jag gör – är det rimligt att fråga sig vad disciplinen har att bidra med i analysen av olika samhälleliga fenomen. Detta är en av idéerna bakom den bok som är upprinnelsen till vår diskussion (Furåker 2005). Man kan förvisso säga att sociologin har en dominant ställning i boken men bara i den meningen att den är en utgångspunkt för framställningen. Där förekommer inget som helst ställningstagande beträffande vad som är över- eller underordnat. Ett centralt syfte är att undersöka vad olika sociologiska perspektiv har att komma med när arbetsmarknaden ska studeras. Den slutsats som kan dras är att det finns en del att ta vara på i den sociologiska traditionen men också att denna rymmer åtskilligt som inte är håll- eller användbart.

Tählin frågar sig vidare om jag – när jag talar om sociologins syntesskapande roll – primärt syftar på möjligheten att arbeta över disciplinränserna eller i stället tänker mig att analysen ska bli mer abstrakt. Han är beredd att hålla med mig om det är det förstnämnda som gäller men tar avstånd om det är det sistnämnda. Jag kan lugna honom med att jag ansluter mig till det första alternativet. Idén är inte att skruva upp abstraktionsnivån och därigenom öka distansen till det konkreta. Syntesen kan realiseras genom att empirisk kunskap, begrepp och teorier från andra discipliner förs samman, integreras och bearbetas. För detta krävs då ett teoretiskt arbete, men kontakten med verkligheten behöver för den skull inte släppas. Det kan tilläggas att Tählin och jag knappast har olika meningar om vad som kan åstadkommas med hjälp av formaliserad analys.

En skillnad Tählin och mig emellan har att göra med hans negativa inställning till mer renodlad teoretisk och begreppslig analys. Det är lätt att instämma i att vi bör undvika teoretiska luftslott och meningslösa abstraktioner. Jag håll-

ler självfallet också med om att enbart begreppsanalys inte räcker för att dra empiriska slutsatser – det är svårt att föreställa sig att någon över huvud taget kan ha en annan uppfattning, men vår värld är ju full av allsköns egendomliga åsikter. Teoretiserande som inte är direkt knutet till konkreta undersökningar behöver dock inte nödvändigtvis hamna i orimligheter. Tählin anser att teori utan empirisk forskning saknar värde, men jag vill uttrycka min ståndpunkt lite annorlunda. Det är snarare teori utan empirisk referens som är värdelös. Verklighetsanknytningen måste upprätthållas, men varje analys måste inte baseras på originalstudier. Möjligen är detta en lek med ord; den avgörande frågan är förstås vad vi lägger i begreppen empirisk forskning respektive empirisk referens. Tählin och jag menar kanske samma sak, men jag finner det motiverat att skilja mellan teoretiserande som utgår från vedertagna beskrivningar av verkligheten och sådant som bygger på nya datainsamlingar. Båda angreppssätten kan resultera i intressanta analyser och vi bör därför inte avvisa vare sig det ena eller det andra. Det behövs förvisso ständigt nya empiriska studier, men ibland sker framstegen genom att någon tar fram alternativa teoretiska glasögon och med deras hjälp ger kända fakta en ny tolkning eller en ny förklaring.

I sitt inlägg framhåller Tählin att sociologer ofta försummat frågor som gäller produktivitet. Han menar att skillnader i det avseendet förmodligen är den viktigaste förklaringen till ojämlikheten i arbetslivet. Jag saknar underlag för att ta ställning till den empiriska utsagan om effekterna på ojämlikheten, men jag är den förste att instämma i att problematiken kring produktivitet är högst väsentlig och beklagligt negligerad inom sociologin. Tählins exempel är emellertid också en utmärkt illustration till behovet av omsorgsfull begreppsanalys. Här finns en rad frågor att ta ställning till. Vad står egentligen begreppet produktivitet för? Hur förhåller det sig till begreppet effektivitet? På vilken nivå – individ-, arbetslags-, arbetsplats- eller någon annan nivå – ska produktiviteten analyseras? Hur kan vi avgöra om en individ är mer produktiv än en annan när så mycket av vad individer gör är beroende av vad andra gör? Det går måhända relativt lätt att jämföra produktiviteten i två företag som tillverkar samma eller liknande saker, men när jämförelsen ska avse skilda branscher/näringsgrenar blir det genast svårare. Inte minst gäller detta när tjänstesektorn dras in i bilden. Hur kan vi på ett vettigt sätt studera produktiviteten inom verksamheter såsom sjukvård, barnomsorg, äldreomsorg och utbildning där resultatbedömningar ofta är knepiga att göra?

Dessa frågor ger en fingervisning om hur angeläget det är att man är noga med begreppen och gör ett ordentligt teoretiskt arbete. Analysen måste klargöra vad vi vill och kan mäta och huruvida tänkbara operationaliseringar svarar mot det vi är ute efter att undersöka. När detta teoretiska arbete utförs ska inte kopplingen till verkligheten tappas ur sikte, men det är inte nödvändigt att hela tiden anknyta till empirisk forskning – det måste vara legitimt att ibland koncentrera

sig på själva begreppen. Att en begreppsutredning sedan inte kan avgöra hur de faktiska förhållandena gestaltar sig är en självklarhet som åtminstone inte Tåhlin och jag ska behöva diskutera.

Referenser

- Furåker B (2005): *Sociological Perspectives on Labor Markets*. Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Furåker B (2008): "Sociologisk teori och arbetsmarknad". *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, vol 14, nr 2, s 63-66.
- Tåhlin M (2008): "Släpp sociologerna loss! Replik till Bengt Furåker". *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, vol 14, nr 2, s 67-69.